

TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI XIZMATLARNI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI

NARZIYEVA NAZIRA TOSHMUROTOVNA

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15525874>

ARTICLE INFO

Received: 15th May 2025

Accepted: 19th May 2025

Published: 27th May 2025

KEYWORDS

Tijorat banklari, raqamli xizmatlar, fintech, innovatsion texnologiyalar, O'zbekiston banklari, xalqaro tajriba, moliyaviy texnologiyalar, raqamli xavfsizlik.

ABSTRACT

Tijorat banklarida raqamli xizmatlarni joriy etish istiqbollari mavzusidagi tadqiqot tijorat banklari uchun raqamli texnologiyalarni muvaffaqiyatli joriy qilish, mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash va banklarning umumiy samaradorligini oshirish yo'llarini o'rganishga qaratilgan. Bugungi raqamli iqtisodiyot sharoitida banklar uchun raqamli xizmatlarni joriy etish nafaqat qulaylik, balki raqobatbardoshlikni ta'minlovchi muhim omil sifatida ham xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalar banklar uchun yangi imkoniyatlar ochadi, mijozlarga qulayliklar yaratadi va operatsion xarajatlarni kamaytiradi. Tijorat banklari uchun raqamli xizmatlarni joriy etish orqali mijozlarga qulay, tezkor va xavfsiz xizmat ko'rsatish imkoniyati yaratiladi.

KIRISH

Tijorat banklarida raqamli xizmatlarni joriy etish istiqbollari mavzusining dolzarbligi va asoslanishi zamonaviy moliyaviy texnologiyalarning rivojlanishi hamda bank xizmatlariga bo'lgan mijozlar talabining o'zgarishi bilan bevosita bog'liq. Bugungi kunda dunyo miqyosida raqamli texnologiyalar iqtisodiyotning barcha sohalariga, xususan bank sektoriga jadal kirib bormoqda. Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali nafaqat mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish balki banklarning operatsion xarajatlarini kamaytirish va ularning raqobatbardoshligini oshirish imkoniyati yaratilmoqda.

O'zbekiston bank tizimi uchun raqamli xizmatlarni keng joriy qilish jarayoni 2017 yildan boshlab jadal sur'atlarda amalga oshirilmoqda. Aynan 2017 yilda O'zbekiston Prezidenti tomonidan imzolangan "Raqamli iqtisodiyot" konsepsiyasi mamlakat bank tizimini zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Shu tariqa bank tizimi raqamlashtirish jarayonini boshladi. 2018 yildan boshlab O'zbekistonning yirik tijorat banklari masofaviy xizmatlar ko'rsatishni kengaytira boshladi, xususan mobil banking va internet banking xizmatlari faol rivojlana boshladi.

MUHOKAMA VA TAHLIL

Tijorat banklarida raqamlashtirilgan xizmatlarni rivojlantirish bugungi kundagi dolzarb masalalardan biridir. Banklarning raqamli xizmatlar ko'rsatishga o'tishi moliyaviy sektorda samaradorlikni oshirish, mijozlarga qulayliklar yaratish va xizmatlar ko'rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali operatsion xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi. O'zbekistonda ham raqamli moliyaviy xizmatlar keng rivojlanmoqda. Bunda mobil bank ilovalari, internet-

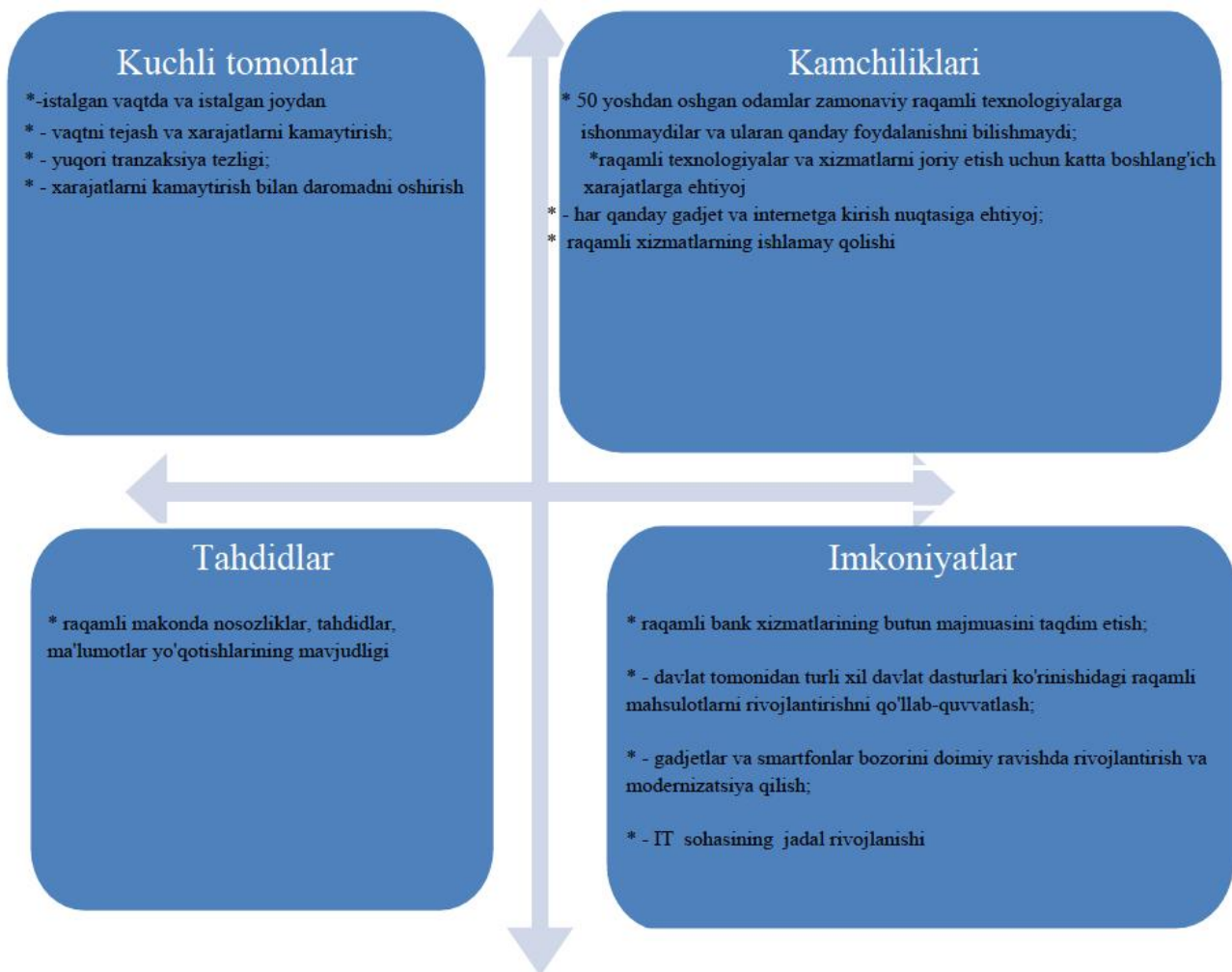
banking, elektron hamyonlar va to'lov tizimlari muhim o'rin tutadi. 2018 yilda hukumat tomonidan qabul qilingan "Raqamli O'zbekiston 2030" dasturi raqamlashtirish jarayonining tezlashishiga sabab bo'ldi. Ushbu dastur asosida moliyaviy xizmatlarning raqamli platformalarda kengayishi ko'zda tutilgan.

Raqamlashtirilgan xizmatlar banklar uchun bir qancha afzalliklarni taqdim etadi. Birinchidan, raqamli xizmatlar mijozlarga xizmat ko'rsatish tezligini oshiradi va ularga istalgan vaqtda bank xizmatlaridan foydalanish imkonini beradi. Misol uchun, O'zbekistonda 2015 yildan boshlab mobil banking keng ommalasha boshladi va mijozlarga smartfon orqali bank operatsiyalarini bajarish imkoniyatlari paydo bo'ldi. Bu mijozlarga o'z hisoblarini boshqarish, pul o'tkazmalarini amalga oshirish va to'lovlarni onlayn tarzda to'lash imkoniyatini berdi. 2017 yilda esa Payme, Click, Apelsin kabi elektron to'lov tizimlari raqamli to'lov xizmatlarini joriy etdi va ushbu tizimlar orqali mijozlar turli xizmatlarga to'lovlarni tezkor amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'ldi.

Raqamli bankingda Internet bank hisob raqamini ochish, pul mablag'larini o'tkazish, to'g'ridan-to'g'ri debetlarni tashkil etish, masofaviy to'lovlarni amalga oshirish, pul o'tkazmalarini jo'natish va boshqa bank operatsiyalarini amalga oshirish uchun asosiy vositadir. Barcha raqamli bank operatsiyalari darhol amalga oshiriladi va foydalanuvchi uchun yuqori darajadagi moliyaviy boshqaruv, xavfsizlik va moslashuvchanlikni taklif qiladi. Raqamli bank xizmatlaridan foydalanish uchun sizga Internetga ulangan har qanday raqamli qurilma kerak bo'ladi. Raqamli banking bilan bank filiali kuniga 24 soat, haftada etti kun ishlaydi. Raqamli xizmatlar barcha foydalanuvchilar uchun tushunarli va ulardan foydalanish oson bo'lishi uchun ishlab chiqilishi kerak. Raqamli bank mahsuloti - bu axborot-kommunikatsiya muhiti talablariga javob beradigan moliyaviy texnologiyalar va xizmatlardan foydalangan holda mijozlarning ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan yagona, tartibga solinadigan va standartlashtirilgan bank takliflari to'plami, ularning asosiylari:

- mavjudlik va soddalik;
- mijozning texnologik kutishlariga muvofiqligi;
- ijtimoiy tarmoqlarning xususiyatlari bilan integratsiya.

Shunday qilib, raqamlashtirish - bu bankdagi biznes-jarayonlarni tashkil etishning klassik modelini biznes modelini infokommunikatsiya modifikatsiyasi (shartnomalardan mijozlarga xizmat ko'rsatish senariylariga qadar), tariflarning o'zgarishi, xizmatlarning mazmuni va mijozlar kutganlariga muvofiq foydalanish imkoniyati orqali texnologik yangilanish tomon o'zgartirish. Shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy iste'molchi endi kreditlarni, depozitlarni, hisob-kitoblarni, kartalarni alohida bank mahsulotlari sifatida qabul qilmaydi, uning uchun bu keng qamrovli mahsulot-iste'molchiga bank xizmatlarining to'liq spektrini, yaqin moliyaviy xizmatlarni, masofadan turib kirish va 24/7 qo'llab-quvvatlashni, ijtimoiy tarmoqlarning qulayligi va xususiyatlarini taklif qiluvchi raqamli bank. (1- rasm).

1-rasm. Raqamli bankning SWOT tahlili

Manba: Muallif tomonidan mustaqil yaratilgan

Bank mahsulotlarini raqamli taqsimlashda biz quyidagi maqsadlarni belgilaymiz: mijozning ehtiyojlariga ko'ra (raqamli bank mahsulotlari bank taklifiga ko'ra emas, balki iste'molchining xohishiga ko'ra shakllantiriladi); tranzaksiyalarning harakatchanligi va tezligi bo'yicha ("bu erda va hozir" tamoyilini amalga oshirish, istalgan qurilma yoki aloqa kanalidan kirish); katta ma'lumotlar tahlili va ma'lumotlarga asoslangan xizmatlar bo'yicha. Bir qator bank xizmatlarini Internet orqali masofadan turib amalga oshirish mumkinligi, bankning moddiy obyekt (bino va boshqalar) sifatida mavjud bo'lmasligiga sabab bo'ldi. Jismoniy maydonning etishmasligi operatsion va texnik xizmat ko'rsatish xarajatlarining pasayishiga va bankning o'z foydasining oshishiga olib keladi. Ushbu omillar 1995 yildan 2000 yilgacha AQSH va Evropada virtual banklar ochilishiga olib keldi, ularda bitta ofis yo'q edi, hisobni ochish va boshqarish, shuningdek kredit olish faqat Internet orqali amalga oshirildi.

XULOSA

Xorijda va mamlakatimizda zamonaviy raqamli texnologiyalarni tijorat banklarida joriy etilayotganligi va faol qo'llanayotganligi, bank sohasida zamonaviy tendentsiya sifatida shakllanib bormoqda hamda ular tomonidan foydalanuvchilarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish imkonini bermoqda. Banklar faoliyatining raqamlashtirilishi foydalanuvchilarning mahalliy banklarga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va mahalliy banklarni jahon banklari kabi globallashtirish jarayonlarida faollashishiga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayev, H. (2019). *Tijorat banklarining raqamli transformatsiyasi*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi nashriyoti.

2. Akramov, F. (2020). *Bank xizmatlarini raqamlashtirish va samaradorlikni oshirish*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
3. Bekmurodov, A. (2021). *O'zbekistonda fintech rivoji va bank sektori*. Toshkent: Adolat nashriyoti.
4. Burxonov, M. (2017). *Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi*. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.
5. G'ulomov, S. (2019). *O'zbekistonda raqamli bank xizmatlari tizimi*. Toshkent: Yangi avlod nashriyoti.
6. Islomov, K. (2022). *Raqamli bank xizmatlari: O'zbekiston tajribasi*. Toshkent: Nodirbek nashriyoti.

